

KALKINMA YOLUNDAKİ ÜLKELERDE KOOPERATİFÇİLİK

Çeviren:

Georges LASSERRE

Ass. M. Zafer ÜSKÜL

I. KOOPERATİFÇİLİĞİN GEREKLİLİĞİ

Kooperatifçiliğin gerekliliği ve Üçüncü Dünya ülkelerinde önemli bir role sahip olduğu inancı, gelecekları için sorumluluk duyan bu ülkeler aydınları arasında giderek daha çok yaygınlaşmaktadır. Bu gerekliliği incelemek gerekir.

1- Ekonomik Gereklilik :

A- Halk, Ekonomik Korunma Gereksinimi Duymaktadır

Kooperatifçilikte, yararlarını birlikte savunmak için birleşenler çok büyük ölçüde ekonomik yönden zayıf olanlardır.

Oysa, Üçüncü Dünya halkları, sefaletleri ve bilgisizlikleri (sözelimi ağırılık, ölçü, para konularındaki bilgisizlikleri) yüzünden ekonomik olarak zayıf ve geridirler. Para ile ölçmeye alışkın değildirler, ekonomik akılcılık ve öngörü sahibi değildirler. Korunmaya özellikle gereksinim duymaktadırlar.

(*) GEORGES LASSERRE, «La Cooperation dans les Pays en Voie de Developement», içinde: *Revue des Etudes Cooperatives*, 1966, S. 145-146, s. 213-238.

a. Öncelikle, ticaretin kötüye kullanılmasına karşı korunmaya gereksinim duymaktadırlar.

Parakende ticaret konusunda, ülke ürünlerinin satışı söz konusu ise, Afrika'da, Orta-Doğu'da, kentlerdeki ticaret az kazanan büyük bir kalabalığın ellerindedir. Gerçekte bunlar az masrafla, az ve oldukça ucuza satan gizli işsizlerdir.

Buna karşı, kırsal alanlarda ve özellikle izole maden ve endüstri kentlerinde, ticaret az yada çok monopol durumundadır ve büyük yolsuzluklar olmaktadır. Tüketim kooperatifçiliği buralarda büyük hizmetler görmektedir.

İthal edilen ürünlerin satışı konusunda, özellikle endüstri ürünlerinin satışında yolsuzluklar çok sık olmaktadır.

Kauçuk ayakkabı satışı örnek gösterilebilir. Batı Afrika'da, bu ayakkabıların çifti ithalatta 400F. a, yerleşme merkezlerinin uzaklarında ise 2.000F. a satılmaktaydı. Çoğu kez, her malın iki fiyatı vardır: taksitli fiyatı peşin satış fiyatının iki katıdır.

Toptan ticarete de büyük yolsuzluklar olmaktadır. Halk özellikle güçlü durumundan yararlanan ithalatçılara ve toptancılara karşı korunmalıdır.

Fakat, en büyük yolsuzluklara yol açan ticaret dış ticarettir. İhraç ürünleri alımı ya sermayesi yabancı olan büyük şirketlerin ya da yabancıların (Örneğin Batı Afrika'da Lübnanlılar, Hindicini'de Çinliler, Madagaskar'da Çinliler yada Hintliler) ellerindedir. Oysa, yabancı tüccar müşterisene sürekli olarak bağlanmak için onu koruma gereği duymaz, çünkü, ülkede sürekli kalmayacaktır. Sık sık namuslu olmayan uygulamalar görülür: İkel köylülerin bilgisizliği yüzünden tartıda çalınır, hesaplar çoğu kez yanlış yapılır. Örneğin Madagaskar'da, Çinli tüccar, ürününü satmaya getiren köylüden dört kez çalar: Tartıda, çünkü köylü kantarı okumayı bilmez; fiyatta, çünkü köylü hesap yapmayı iyi bilmez ve birim ürün fiyatını ağırlıkla denetleyemez; parada, çünkü Çinli büyük parayla ödemez, çok fazla bozuk parayı masaya koyar, köylü de onları aceleyle toplar; son olarak da köylünün dükkandan çıkmadan önce satın aldığı eşyada, çünkü köylü bir şey satın almadan çıkarsa sevimsiz olmaktan korkar. Tüccar çoğu kez monopson durumuna sahiptir. Köyde bir taşıma aracı olan, kentlilerle ilişkileri bulunan, yönetsel yapıları kullanmayı bilen tek kişidir. Hemen etkili bir eşraf durumuna gelir. Ticari olmayan hizmetlerde bulunabilir. Bütün bunlar, müşterilerinin ona olan bağımlılığını artırır.

Ayrıca, çoğu kez aynı tüccar hem alıcı hem de satıcıdır (taşıma aracına dönüş kirası ödenmesi, ulaşım araçları az ve pahalı olduğundan büyük önem kazanmaktadır). Bu durumu da, tüccara güçlü monopol olanakları,

çeşitli manevralar sağlar. Fiyat üzerinde uzlaşmak zorunda, kalırsa, öbür işlemlerde kaybını giderebilir. Köylüler ve tüccarlar arasındaki değişim, çoğu kez, birinciler için yıkıcı olan bir takas niteliği alır.

Burada, söz konusu olan yalnızca kişilerin yararlarını savunmak değil fakat toplumun yararlarını savunmaktır. Gerçekten, ticaret ekonomisi, çiftçileri Endüstri ve ihracat ürünleri yetiştirmeye ve yiyecek yetiştirilmesinin ihmamaline yöneltmiştir. Bunlar da toprağı çabucak yıpratır ve sık sık ciddi beslenme sorunları doğar.

b. Halklar **tefeciliğe karşı** da korunmalıdır. Tüccar aynı zamanda borç veren, daha doğrusu tefeci durumunda ise, baskısı daha da ağırdır. Köylü ekim sırasında borçlanmak zorundadır. Tüccar, ürünü düşük fiyata kapatır. Böylece, birçok ülkenin en önemli felaketi olan bir borçlanma ortaya çıkar.

c. Köylü için öngörülmesi olanaksız, sert ve pamuk, kahve, yer fıstığı, kakao vb. üreticileri için yıkıcı olan spekülatif kur dalgalanmalarını da eklemek gerekir.

Burada nazik bir sorunla karşılaşyoruz: Yerli ekonominin dünya ekonomisine entegrasyonu sorunu. Şimdiye dek bu, hep birincinin zararına gerçekleşmiştir.

B. Bu Ülkeler Kalkınma gereksinimi içindedir

Bu ülkelerin çoğu, Ekonomik kalkınmalarını sağlamakta, kapitalist çözümü reddetmektedir. Bu çözüm, halk açısından, doyurucu bir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmeye yetenekli değildir. Bu yeteneksizliği, yerel kapitalist burjuvalarını ve işletmecilik düşüncesine sahip çevrelerin bulunmaması ölçüsünde artmaktadır (eğitilmiş kişiler genel olarak memur olmayı yeğlemektedir). Demek ki, kapitalizm yerli değil yabancı olacak ve olanaklı olduğu kadar fazla kazancı çıkarmaya çalışacaktır.

Büyük temel yatırımların gerekliliği açıktır. Bu yatırımlar Devletin enerji cylemini gerektirir. Bu eylem, planlama biçiminde olacaktır. Fakat, Devlet planlaması kalkınma sorununu çözmeye yeterli değildir.

a. Planlama ve kalkınma örgütlenmiş bir tüketim ve üretim gerektirir. Üretici, tüketici ve Devlet arasında örgütlenmemiş ve spekülatif bir ticaret kanalı varsa, planlama ve kalkınma çok zorlaşır. Ayrıca, herşeyi baskı yoluyla ve yukarıdan aşağı yapmak olanaksızdır. Planlama bürosu ile taşra köylüsü arasında, bütün yönlerden, büyük bir mesafe vardır. **Halkın kalkınmaya aktif olarak katılması** gereklidir. Bunun için de, halkın, durumunun ve ulaşılabilecek amacın bilincinde olması, örgütlenmesi, sorumluluklar yüklenmesi, yerel girişimlerde bulunması gereklidir. Bu gereklilik, üst düzeyde yapılan planların ve özellikle küçük ve orta önemdeki projelerin duruma uyumunun sağlanması ve gerçekleştirilmesi için de geçerlidir.

b. Son çözümlemede, kalkınmanın harekete geçmesi, şu yada bu biçimde iş olarak yatırımların gerçekleştirilmesini gerektirir. Bu yatırım, halkın kullanılmayan çalışma kapasitesinin büyük bölümünden yararlanacaktır ve sermaye birikimini gerçekleştirmeye başlamanın en iyi yoludur. Fakat, bu insanlar ancak olgunlaşmışlarsa, kendileri içinse, belli başlı biçimlerdeki sömürülmeden korunmuşlarsa çalıştırılabilirler.

Planın uygulanması için kooperatifler bir aracı olabilir: Yüzbinlerce insanın planı uygulaması (örneğin yeni bir bitki türünün geliştirilmesi), bu insanlar bir kooperatif ağında kümeleşmişlerse çok daha kolaydır.

c. Toprağın bölüşülmesi, çoğu kez, alınması gereken ilk önlemlerdendir: Örneğin Latin Amerika'da. Çünkü, köylü toprağa sahip değilse, hasattan ve toprağın iyileştirilmesinden kendisinin yararlanacağı konusunda güvence sahibi olamaz. Fakat o zaman da, sermayeden yoksun olan ve büyük toprak işletmelerine oranla teknik gerileme içine düşecek çok sayıda küçük işletme yaratma tehlikesiyle karşılaşılacaktır. Büyük işletmelerin sağladığı ekonomik avantajı korumanın tek yolu, yoksul küçük işletmeleri kooperatifçilikle birleştirmektir.

Kısacası, söz konusu olan, hem esnekliğini yitirmiş ilkel ekonomiyi hem de ticaret ekonomisini aşmaktır.

Öte yandan, Çinlilerin «askeri kominizm» çözümü, baskı yollarıyla, birçok halk ve yönetici için insancıl açıdan kabul edilebilir bir çözüm değildir. Bu nedenle, gerçekten isteğe bağlı kooperatifsel birleşme çözümü yeğlenmektedir.

2. Sosyolojik Gereklilik :

A. Sosyolojik evrimin genel çizgisi geleneksel topluluklardan kopmayı gerektirir. Çoğu kez yıkıcı olan bir bireycilik evresinden sonra yeni yapılar kurulur.

Batının ilkel topluluklardan bireyci uygarlığa geçmesi için asırlar gerekmiştir. Buna karşın, bu geçiş büyük insancıl dramlar ortaya çıkarmıştır: Sözelimi, 19. yüzyılda, işçilerin içinde bulunduğu koşullar... Şimdi, örgütlenmiş ve kollektif yeni yapılara yönelmektedir. Kooperatifçilik, bu yeni yapıların en iyi biçimlerinden biridir.

Az gelişmiş ülkeler, bu çeşitli evreleri daha hızlı aşmak zorundadır. Bu yüzden de tehlike daha büyümektedir. Özellikle bireyci aşama için halkların hazırlıklarının olmayışı tehlikeyi büyütmektedir. Demek ki, bu ülkeler, zincirleri boşanmış bir bireyciliğin aşırılıklarını engellemek ve halkın özünü ve topluluk duygusunu yitirmesine olanak vermeden geleneksel topluluklardan yeni kollektif biçimlere geçmek isteyeceklerdir.

B. Oysa, geleneksel, topluluklar, yani aile, köy ve tribü çerçevesi, belli bir demokratik niteliğe sahiptir. Elbette yazılı bir statü, oy hakkı ve batı tipinde başka hükümler yoktur. Fakat, geleneklerin gücünün yarattığı bu demokratik nitelik, yasa kadar güçlüdür. Yaşlılar, köyün işlerine, ortak onamayı sağlayarak başkanlık ederler. Burada, **muhafazakar demokrasinin** özü yatmaktadır.

Bununla birlikte, kırsal alanları göz önüne alırsak, bu topluluklar günümüzün hızlı gelişmesine ve gerekli modernleşmeye kendilerini uydu-ramamaktadır. Gelenekçi düşünceleri tutucudur; bir suçun cezası olarak topluluktan çıkarma çok ağır bir cezadır. Çünkü, gerçekte ölüme mahkum etmeyle eş değerdedir. Oysa söz konusu olan, yeni görevler yüklenmek, yeni sorunları çözmek, yeni bir disiplin istemektir.

Kooperatifçilik yenilikçidir. İsteğe bağlı katılmaya dayanan kooperatifçilik seçicidir. Bir disiplinin kabul edilmesini gerektirir: Sözgelimi, kredi kooperatiflerinde, fonların kullanılmasının ortaklarca denetimi. Belirlenmiş sorumluluklar yüklenmesini gerektirir ve ahlaki bir görev duygusu yaratır. Ceza olarak kooperatiften çıkarmak olanaklıdır, çünkü bu ceza çok şiddetli değildir.

Ayrıca, **az-çok kooperatif niteliğinde olan eski kurumlar** da görülmektedir. Cezayir'de, «twiza» klan yada tribü çerçevesinde tarımsal çalışmalarda (toprağın işlenmesi, hasat, yapı) yardımlaşma örgütüdür. İnsanlar, gereksinim duyana yardım ederler, o da işin sonunda yardım edenlere bir ziyafet verir. Bu böyle sürer.

Benzer gelenekler orta çağ Batı Avrupasında da vardı. Örneğin, İskandinavya'da toprağın tarıma uygun duruma getirilmesinde ve yangından sonra bina yapımında işbirliği, ortak tahıl ambarları...

Yine Cezayir'de sürülerin ortak korunmasını sağlamak üzere işbirliği kümeleşmesi olan «sarha» ile karşılaşılır.

Fas'ta, «agadir», kolektif bir tahıl deposudur. Gerekliğinde sığınak olarak kullanılır ve doğrudan doğruya kooperatif niteliği taşır. Bu Sous bölgesinde karşılaşılan, kuralları 18. yüzyılda belirlenmiş olan bir Berber kurumudur. Önemli hükümleri şunlardır:

Duvarlar ortaktır. İçerde, kişisel odalar kişilerce ve masrafları da kendilerince karşılanarak yapılmıştır. Kişilerin oda sayısı değişik olabilmektedir. Giriş isteğe bağlıdır ve tribü üyesi olmak zorunlu değildir. «Agadir» ortaklar genel kurulunca (djemaa) yönetilir. Kişinin oda sayısı ne olursa olsun oylar eşittir. Fakat, bakım, tamir ve koruma giderleri oda sayısına oranla karşılanmaktadır.

Kuruluşunda, «agadir»'in kişinin özgürleşmesi çabasını yanıtlamış olması olanaklıdır.

Siyah Afrika'da, ortak sürüler, ortak balık avı araçlarıyla karşılaşmaktadır. Kentlerde sorun farklıdır. Geleneksel toplum kırılmıştır. Tribüden ayrılan kişi hazırlıklı olmadığı ve kendisini moral çöküntüsüyle tehdit eden yıkıcı bir bireyciliğin kurbanıdır. Topluluk hasreti içindedir.

Buradan, yeni bir sosyal doku, yeni bir dayanışma ve yeni seçkinler yaratma gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Sendikalizm gibi onun yakını olan kooperatifçilik bu gereksinimin karşılanmasında katkıda bulunabilir. Örneğin, bir köyde, kooperatif başkanının en azından geleneksel, aileden gelen şef kadar önemli bir kişi durumuna geldiği saptanmıştır. Ekonomik olan, ilerici olan herşeyden o sorumlu olmaktadır. Geleneksel şef ise, dinsel, hukusal, aileye ilişkin görevlerle sınırlanmaktadır. Kooperatifin mağazası, belli başlı karşılaşma yeri olmakta, köyün sosyal merkezini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, kooperatifçilik «kalkınma enerjisini bütün bir topluma toplumu parçalamadan ileten bir ulaştırma ağıdır» (R. Gendarme).

3. Psikolojik Gereklilik

Kooperatifçilik uygulaması, ekonomik bakımdan zayıf olan bu insanların kendilerine olan güvenini arttırabilir. Bu insanlar yeteneklerinin bilincine varırlar ve birbirlerine güven duyarlar. Kooperatifçilik uygulaması, onlara, demokrasinin özü olan katılma duygusunu kazandırır: Katıldıkları topluluğun geleceğini etkileyecek kararlarda bir pay sahibi olma olanağını verir. Kooperatifçilik uygulaması, **gerçek bir demokrasi eğitimidir**. Bu, az gelişmiş ülkelerde, gelişmiş ülkelerde olduğundan daha gerçektir. Halklar siyasal bağımsızlığın refah getireceğine inanma eğilimindedir. Kooperatifçilik, onlara, küçük, somut, günlük işleri birlikte yönetmeyi öğretmeye başlar ve böylece daha geniş bir çerçevede demokrasiye hazırlar.

Kooperatifçilik üzerine kurulmuş yada kurulmakta olan umutlar bunlardır. Fakat, uygulamada, bu umutlar çok seyrek ve küçük ölçüde gerçekleşmiştir. Çünkü, az gelişmiş bu ülkelerde kooperatiflerin kurulması ve çalışması, göreceğimiz gibi, büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır.

II. AFRİKA'DA KOOPERATİFÇİLİK

Bu kıtanın kristalleşmiş eksi uygarlıklarla ve korkunç bir sefalet ortaya çıkaran aşırı nüfusla özellik kazandığı bilinmektedir.

1. Kredi Kooperatifleri

Özellikle tarımsal kredi söz konusudur.

Bu, ortaya çıkan ilk kooperatif biçimidir. Amaç, köylülerin tefeci ve borçlanma baskısından kurtarılmasıdır. Az gelişmiş ülkelerin, ivedilikle çözmesi gereken sorunu bu kurtuluştur.

A. Örgütleri

Bu kooperatifler, İngiliz yönetiminin desteğiyle önce Hindistan'da kurulmuştur. Kamu iktidarları, bunlara kredi vermiştir. Bu kooperatiflere danışman ve klavuz olarak yardım etmek üzere uzman memurlar görevlendirilmiştir: «Registrars»lar. Bu uzmanlar, genellikle işten anlayan ve kendilerini işe adayın kişiler olmuşlardır.

Bu kooperatifler, köylerde kurulmuş çok küçük kooperatiflerdir. Gö-nüllü memurlarca yönetilmektedir.

Hindistan'da bunların sayıları şöyledir: 159.000 tarım kredi kurumu, 10.000 şehir kredi kurumu, 478 merkezi kooperatif bankası ve bütün bu kuruluşlara kredi veren 16 Devlet kooperatif bankası.

Kooperatifler % 3 ile 10 arasında değişen faizle kredi açmaktadır. Açtıkları kredi, toplam borçlanmaların ancak % 3,1'ini oluşturmaktadır. Pencap'ta bu oran % 13'dür.

Bu kooperatifler Seylan'da, Birmanya'da, Endonezya'da, vb. öykü-nülmüştür.

B. Sorunları

Bu kredi kooperatifleri büyük hizmetler görmüştür. Ekim ve hasat zamanlarında aktif bir yol oynamıştır. Varlıkları, özel borç vericileri ılımlı görünmeye zorlamıştır.

Bununla birlikte, bu kooperatifler büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır.

a) Gereksinimin büyüklüğüne oranla kaynakları kıttır.

b) Krediyi geç verdikleri öne sürülerek eleştirilmektedir:

Bazen ekim için verilen paranın hasattan az önce yerine ulaştığı belirtilmektedir.

c) Halklar ilkeldir ve sermaye, kâr, amortisman gibi kavramlara alışık değildir. Kooperatifleri, karşılıksız yardım yapan kurumlarla karıştırma eğilimindedir. Verilen kredi, yoksul borç alıcılar için, tüketim kredisi duruma dönüşme tehlikesini taşımaktadır.

d) Kooperatiflerin, yetkili, namuslu ve işine bağlı personel bulması zor olmaktadır.

e) Yöneticiler, kendilerine büyük krediler açma eğilimindedirler. Böylece, açılan kredilerin geri ödenmesini halktan isteme hakkını moral olarak yitirmektedirler.

f- Sınırsız sorumluluk iyi başarılamamıştır. Gerçek bir dayanışma yaratılamamış, kooperatifler zengin köylüleri dışlarında bırakılmışlardır.

C. Yetersizlikleri

Kredi kooperatifleri, köylüleri tam olarak özgürleştirmek için yeterli olmamıştır. Çoğu kez, köylülerin ellerindeki topraklar, borçlarını ödemelerini sağlayamayacak kadar küçüktür. Bu yüzden kooperatifler önemli kayıplara uğramaktadır. Ayrıca ürünlerini satmakta güçlük çeken köylüler, özel tüccarlara yönelmektedir. Oysa bu tüccarlar aynı zamanda tefecidir. Sonuç olarak, kredi kooperatifleri bütün dikkatlerini ve eylemlerini kredi dağılımına yönetmişler, sorunun öbür yönlerini savsaklamışlardır.

Hindistan'da ve Pakistan'da, kredi kooperatifleri gerilemektedir. Bunların en azından üçte birinin faaliyet göstermediği ya da tasfiye halinde olduğu kestirilmektedir.

Sonuç olarak, **köylü sorununun tümünü** bir bütün olarak değerlendirmek ve kredi kooperatiflerinin eylemleriyle öbür kooperatiflerin ve Devletin çeşitli alanlardaki eylemleri arasında eşgüdüm sağlamak gerekmektedir.

2. Tarımsal Kooperatiflerin Öbür Biçimleri

Yukarda belirttiğimiz nedenlerle, başka kooperatif biçimleri kredi kooperatiflerinin yanında ortaya çıkmıştır. Bir yandan, köylünün ödeme gücünü arttırmak için, **işletmesinin verimliliğini arttırmak gerekir**. Bunun için de, köylüye, ürünlerinin satışında, işletmesinin iyileştirilmesinde, mesleki bilgisinin arttırılmasında ve eğitiminde yardım etmek gerekir. Öte yandan, kooperatifçiliğin tefeciliğin yerini almasının gerçekleştirilmesi gerekir.

Bu amaçla geliştirilen belli başlı kooperatif tipleri şunlardır:

- Tarım araçları kooperatifleri
- Besin maddeleri kooperatifleri
- Toprak ürünleri pazarlama kooperatifleri

(Bu üç biçim, çoğu kez, birçok işlevi olan çok yönlü kooperatiflerde birleşmiştir).

- Üretim kooperatifleri (İkinci dünya savaşı sırasında Çin'de)
- Konut kooperatifleri

— Tasarruf kurumları. Bunlar özellikle Endonezya'da gelişmiştir. Üyeler belirli tarihlerde, belirli miktarlarda parayı ödemeyi, kooperatiflerinin sermayesini oluşturmak amacıyla, yükümlenirler. Sonra, yatırılan paraları belirli durumlarda, belirli aralıklarla, belirli bir amaca harcamak üzere çekebilirler.

Özellikle Hindistan'da karşılaşılan başka özel kooperatif biçimleri de vardır:

- Hijyen ve tıbbi bakım kooperatifleri
- Sulama kanallarının bakımı kooperatifleri
- Uyuşmazlık durumlarında hakemlik kooperatifleri
- Hasadı kutsal ineklere karşı koruma kooperatifleri
- Zararlı otlarla ve sincaplarla savaş kooperatifleri
- İyi-yaşama kooperatifleri (better living societies) olarak anılan tören harcamalarının aşırılıklarıyla savaş kooperatifleri. Geleneklere göre, aileye ilişkin törenlerde (evlenme, toprağa verme, vb.) aşırı para harcamak, israf etmek gerekir. Bu aileler için gerçek bir yıkım olmaktadır. Törenler, geleneklerin gerektirdiği gibi yapılmazsa, toplumun kınamasıyla karşılaşılır. Toplumun bu psikolojik baskısına karşı tek aile silahsızdır. Bu kooperatifler, üyelerinin, törenlerde yalnızca gerekli masraflarının yapılması konusunda yükümlülük altına girmelerini ister. Böylece, kooperatifçi dayanışma, ortamın baskısına karşı direnme gücü verir.

3. Tüketim Kooperatifleri

Bu kooperatiflerin kurulup kökleşmesi çok zordur. Çünkü ticaret, güçlü kapitalist şirketlerin ve çok sayıda küçük satıcının elindedir. Asyanın bazı kentlerinde, her 17 kişiden biri satıcıdır ve bunlar kooperatiflerin rekabeti karşısında çok küçük kârla yetinmektedirler. Çünkü varlıklarını sürdürmek için başka yolları yoktur.

Bununla birlikte, son savaş sırasında, kıtlık nedeniyle tüketim kooperatifleri **hükümetin dürtüsüyle hızlı bir gelişme** göstermiştir.

En özgül örnek, Seylan örneğidir. Kuşatma ve bombalama nedenleriyle, genellikle Hintli olan tüccarlar kaçmışlardı. Tüketim kooperatifleri çok çabuk gelişti ve 18 ay sonra sayısı 4.000'e yükseldi. Üye sayısı ise 1.200.000'e ulaştı. Bu, yaklaşık olarak 6 milyon yurttaşın 4 milyonunun tüketim kooperatiflerinden yararlandığını ortaya koymaktadır.

Birmanya'da da benzer bir gelişme olmuş ve kooperatifçilik 3 milyon tüketiciyi bir araya getirmiştir. Tüketim kooperatifçiliği Hindistan'da, Tayland'da, Filipinler'de, Malezya'da, Japonya'da gelişmiştir.

Bu kooperatifler, savaş boyunca ve kıtlık döneminde, mal ve erzak dağıtımında büyük rol oynamıştır. Kıt ve vesikaya bağlı tahılların dağıtımında aracı olmuştur. Bu amacı yerine getirmek üzere, hükümetler tüketim kooperatiflerine monopol durumu sağlamışlardır. Fakat, durum olağana dönüşünce, bu kooperatiflerin çoğu kapanmıştır.

Bununla birlikte, Seylan'da, hâlâ 2500 kooperatif vardır ve bunlar halkın yarıdan fazlasının gereksinimlerini karşılamaktadır.

Bu kooperatiflerin zaafı, üyelerine çok kâr vermeleri, Devletten aldıkları krediler yüzünden borçlandırılmış olmaları, büyük mağazalarının bulunmaması ve bu yüzden de, malı küçük perakendecilerle eşit koşullar altında özel toptancılardan almalarıdır.

Kore savaşı sırasında, savaş yüzünden ortaya çıkan fiyat artışları, Güney Asya ülkelerinde bir çok hükümeti, yüzlerce kooperatif kurulmasını desteklemeye itmiştir. Bunda amaç, pirincin ve bazı temel tahıl çeşitlerinin fiyatlarını olanaklı olduğu kadar düşük tutmaktır. Fakat, sanradan bu kooperatifler de yok olmuşlardır.

Çeşitli biçimlerdeki kooperatiflerin tümünün büyüklüğünü göstermek için şu rakamlar verilmiştir: Hindistan'da halkın % 17'si, Pakistan'da ise % 23'ü kooperatif üyesidir. Fakat, bu hareket yeni atılım yapamamakta, biraz bürokratik bir çerçevede yürümekte ve genel olarak gerilemektedir.

III. AFRİKA'DA KOOPERATİFSEL KALKINMA

1. Fransız olmayan Siyah Afrika

A. Kongo-Leopoldville

Bağımsızlıktan önce, Kongo-Leopoldville'de kamu iktidarları kooperatifleri desteklemiş, onlara mali ayrıcalıklar ve önemli avantajlar sağlamışlardır.

Bunlara karşılık, kooperatifler çok sıkı bir yönetsel denetim altında tutulmuştur. Faaliyetlerini sürdürebilmek için, beş yıl için geçerli olan bir izin almak zorunda kalmışlardır. Bu kooperatifler seçilmiş bir yönetim kuruluna ve yönetim kurulunun iki yıllık bir süre için seçtiği bir işletme komitesine sahiptir. Fakat hükümet, bu komitenin yanına bir yürütme kurulu atayabilmektedir. Kooperatif müdürü kasaba yöneticisine seçilmektedir. Kooperatif müdürü ile kooperatif meclisi arasında çıkacak anlaşmazlıklar ise kasaba yöneticisine çözülmektedir.

Demek ki, burada, babaerki bir kooperatif tipi söz konusudur. Bu tip kooperatif, kooperatif niteliğini kuşkuya düşürecek derecede bir yönetsel vesayet altındadır. Ancak, ilkel olan halkın gevşek, bilgisiz ve kadere boyun eğmiş olduğu da gerçektir.

Bu dönemde, özellikle pamuk ve kahve tarım satış kooperatifleri de bulunmaktaydı. Toplam 91 kooperatif, 1958 yılında 205.000 üyeye sahipti.

Yabancı işletmeciler, toprak ürünlerinin kooperatiflerce endüstriyel olarak işlenmesine karşı çıkmışlar, bu işlem ile birlikte sevkiyat ve taşımayı kendileri yapmışlardır. Çünkü, bu işlemler üretime ve toplamaya göre fazla verimlidir.

24 Mart 1956 tarihli bir kararname, kooperatifleri, daha liberal ve daha demokratik bir biçimde yeniden örgütlemeye başlamış bulunmaktaydı.

Bağımsızlığı izleyen olaylar kooperatifler için yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. Yolların bozukluğu ve taşımanın kötü örgütlenmiş olması, ürünlerin satın alınması için Devletten yada ticari kurumlardan alınan kredilerin kesilmesi, kooperatiflerden birçoğunu, faaliyetlerini durdurmak zorunda bırakmıştır.

B. İngiliz Siyah Afrikası

Bu bölgede kooperatifçilik özellikle Nijerya'da, Gana'da, Maurice adasında gelişmiştir. Bu yörelerin halkı da az gelişmiş, tribal çevreden ve yarı göçebelikten ancak çıkmıştır.

İngilizler, doğrudan doğruya kooperatiflerin kurulmasını desteklemişlerdir. Hindistan örneğini göz önüne alarak, İngiliz «registrar»lar ve Afrikalı yardımcıları çalıştırmışlardır. Yerinde eğitimle ya da İngiliz kooperatifçilik okullarına öğrenci yollayarak, kooperatifçi yetiştirme konusunda sistemli çaba harcamışlardır.

Bu yörelerde kurulan belli başlı kooperatif biçimleri şunlardır:

— Herşeyden önce, kakao, pamuk ve öbür tarım ürünleri pazarlama kooperatifleri. Bunların, kakao taneleme fabrikası gibi bazı fabrikaları vardır.

— Kısa vadeli kredi kooperatifleri.

— Un, şeker, bez vb. ürünleri ortak satın alma kooperatifleri.

— Belirli gelirli tasarruf kooperatifleri. Bu kooperatiflerde, kooperatif ortağı satın almak istediği pahalı ve dayanıklı malı seçer. Kooperatifin onaması alınır, ortağın gelirinden kesilen bir miktar para kooperatife yatırılır. Satın alınan uygun görüldüğü zaman geldiğinde, kooperatif ortağa parasını faiziyle birlikte verir. Bu kooperatif tipi, Sierra Leone'de köylü kadınlar arasında çok benimsenmiştir. Hatta, köylü kadınlar dayanışıklıklarını duymak ve tasarrufu özendirmek için üniforma giymişlerdir.

2. Fransız Afrikasında Kooperatif Öncesi Kurumlar

Fransız sömürge yönetimi, İngiliz sömürge yönetiminden farklı olarak, bir geçiş dönemi sağlamak umuduyla, önce kooperatif öncesi kurumlar kurmuşlardır.

A. Kökenleri: Yerli Yardımlaşma Kurumları

1902 yılında, eski geleneklerini sürdüren köy ambarları kurulmaya başlanmıştır. Bu ambarlarda, kötü hasatla ve ortaya çıkabilecek beklenmeyen

durumlarla savaşmak üzere, erzak depo edilmiştir. Bu ambarlara üye olmak isteğe bağlıdır ve ambarlar Afrikalıların kendilerince yönetilmektedir. Bunlardan iyi sonuçlar alınmıştır.

1915 yılında, bu kurumun yaygınlaştırılması, zorunlu kılınması ve yetkilerinin artırılması istenmiştir. Böylece «Yerli Yardımlaşma Kurumları» (Societes Indigenes de Prevoyanca-S.I.P.) kurulmaya başlanmıştır.

Özellikle 1930-1933 yıllarında, genel vali Brevie'nin dürtüsüyle, bu kurumlar yaygınlaşmıştır. Bu dönemde, Nijerya'da büyük bir açlık ortaya çıkmıştır. Önceden bütün darı ürünü satılmış ve kuraklık da çok az ürün alınması sonucunu doğurmuş olduğundan, halkı beslemek için çok yüksek fiyata darı satın almak gerekmiştir.

Daha sonra, bu yerli yardımlaşma kurumları, Batı Afrika'da, Ekvator Afrikasında ve Kuzey Afrikada çeşitli adlar altında yaygınlaşmıştır.

B. Roller

Yerli yardımlaşma kurumlarının işlevleri çok karmaşık ve çeşitlidir: Materyal ve tarım aletleri alımı, yedek tohumluk ayırmak, tarımsal işler yapmak, tarım ürünlerini satmak, hayvancılık ve tarım yapmak, yeni teknikleri halka yaymak, tohum ve seçilmiş planlar dağıtmak, çiftçilere borç vermek ve bazen erzak dağıtımı ve sigorta yapmak.

C. İşleyişleri

Yerli yardımlaşma kurumlarına giriş zorunlu tutulmuştur ve bölgenin bütün çiftçileri bu kurumlarda kümelenmiştir. Ödenti de zorunlu tutulmuş ve ek bir vergi olarak alınmıştır. Bu kurumların başka kaynakları da vardır: Yardımlar, depozitolar, borçlanmalar.

Bu kurumların bir genel kurulu vardır. Örneğin, A.O.F.'de bu genel kurul yılda iki kez toplanır. Yönetim kurulu ya seçilmiş üyelere (Batı Afrika'da) ya da atanmış üyelere (Cezayir'de) oluşur. Ancak, yönetim kurulu, yalnızca danışma organıdır. Başkanlığı, genellikle bir yönetici yapmaktadır. Bu kişi, örneğin, bölge komutanı olabilir ve uygulamada kuruma bu kişi egemendir.

Yerli yardımlaşma kurumlarının üzerinde ortak bir yardımlaşma fonu kurulmuştur. Bu fon bütçe açığı olan kurumlara yardım etmektedir.

D. Sonuçları

Yerli yardımlaşma kurumları büyük bir gelişme göstermişlerdir. 1952 yılında, A.O.F. köylülerinin tümüne yakını bu kurumların üyesi olmuştur. Bu kurumlar büyük hizmetler görmüştür. Sözelimi, Haute-Volta'da, ithal edilen ürünlerin fiyatını % 10-15 oranında düşürmüşlerdir.

Fakat, bu kurumlar ciddi kusurlar da ortaya çıkarmışlardır. Yapıları giderek aşırı bürokratik bir biçim almıştır.

Bu kuruluşlar, aşırı büyümüşlerdir: A.O.F.'de üye sayısı ortalama 100.000'e ulaşmıştır. Faaliyet alanları, yönetsel bölgelerin sınırlarıyla çakışmaktadır. Yöneticiler sık sık değişmiştir. Fazladan, yerel bütçelerin açıklarını kapatmak için bu kurumların kaynaklarından yararlanılmıştır. Bu kurumlar, 1939-1945 yıllarında seferberlik uygulamasında görev almışlar ve bu yüzden halkın hoşnutsuzluğunu kazanmışlardır. Öte yandan, bu kurumlar siyasallaştırılmışlar ve metropolün prestijinin ve etkisinin artırılması yolunda kullanılmışlardır. Köylüler, yerli yardımlaşma kurumu ile yönetimi, vergi ile ödentiyi birbirinden ayıramamıştır. Aynı zamanda, köylülerin yaşamında çok silik bir rol oynamışlardır. Hatta geleceği düşünmeme ve borçlanma duygularını geliştirdikleri söylenmektedir (Mamadou Dia).

Bunun sonucu, bu kurumların baskı unsuruna ve az demokratik niteliğine karşı bir tepki doğmuştur. 1947'de, Cumhuriyet Konseyi, Hükümeti bu kuruluşların yerine kooperatifler kurmaya çağırmıştır.

Ancak, bu dönüşümün kolay olmadığı görülmüştür.

E- Yerli Yardımlaşma Kurumlarının Kooperatiflere Dönüşümü:

Bu dönüşümü gerçekleştirmek için bir yandan yerli yardımlaşma kurumlarının faaliyetlerini sürdürmeleri sağlanırken öte yandan da üyelerin kurumların sorumluluklarını yavaş yavaş yüklenmeleri sağlanmak istenmiştir. Böylece, bu kurumların gerçek kooperatifler durumuna getirilmesi istenmiştir. Burada gerçekten özgül bir evrimle karşılaşmaktadır.

Günümüzde, bu dönüşüm süreci içinde birbirini izleyen biçimler, Senegal'de şunlardır: S.I.P. (Yerli Yardımlaşma Kurumları), S.M.P.R. (Kırsal Üretim Yardımlaşma Kurumları), S.M.D.R. (Kırsal Kalkınma ve Modernleşme Kurumları). Bu kurumlar, değişik yönetim ve adlar altında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bazıları, bazı bölgelerde varlıklarını günümüzde de sürdürmektedirler.

Fransızca konuşan öbür Afrika ülkelerinde benzer bir evrim gözlenmiştir. Hatta bu evrim, bu kooperatif öncesi kurumların ortadan kalkması yönünde daha hızlı olmuştur. Bununla birlikte, Togo ve Kongo-Brazzaville kural dışı kalmışlardır. Bu ülkeler, eski yardımlaşma kurumlarını, halkı kooperatifçiliğe yavaş yavaş alıştırmakta araç olarak kullanmaktadır.

3- Fransızca Konuşan Afrikada Tüketim Kooperatifleri

Bu kooperatif biçimi, Afrika'da, endüstrileşmiş ülkelerde olduğundan daha az başarı kazanmaktadır. Bu tür kooperatife gereksinim ivedilik ka-

zanmamıştır. Ücretli işgücünün verimi özellikle ticarete düşüktür ve bu kooperatifler tarım satış kooperatiflerine dayanmazlarsa etkili olamayacaktır. Genel olarak, tüketim kooperatifçiliği ilk aşama olarak düşünülmektedir. Bazılarına göre, İsrail’de olduğu gibi, önce perakende satış yapan kooperatiflerle değil toptancı mağazalarla başlamak gerekir. Çünkü, yolsuzluk öncelikle toptan ticaret ve ithalat sırasında yapılmaktadır.

Bununla birlikte, birçok tipte tüketim kooperatifleri vardır.

A. Bunların ilki ve en önemlileri Avrupalı memurların kooperatifleridir. Bunlar özellikle Batı Afrika’da ve Tunus’da, savaş ve kıtlık sırasında büyük bir gelişme göstermişlerdir. Fakat, savaşın bitiminden beri gerilemektedirler. Bazen, bu kooperatiflere yerliler katılmışlar ve önemli sonuçlar alınmıştır (Tunus ve Libreville’de).

B. Özellikle izole endüstri ve madencilik bölgelerinde işletmelerin kooperatifleri.

C. Yerlilerin kentlerdeki kooperatifleri. Bunlar çoğu kez küçük, bölünmüş ve kötü işleyen kooperatiflerdir.

Fakat, endüstrileşme ve kentleşmeyle birlikte, tüketim kooperatifçiliği gerekliliğini daha çok duyuracaktır.

4. Zenaat ve Üretim Kooperatifleri

Bu kooperatifler özellikle Kuzey Afrika’yı ilgilendirmektedir. Çeşitli tipleri vardır.

A. Asıl üretim kooperatifleri: Bunlar, aletlere sahip olan kooperatiflerdir. İş şantiyede yada atölyede yapılmaktadır. Örneğin, Rabat’ta bir halıcılık kooperatifi (kadınlar için) ve bir dericilik kooperatifi; Tunus’da bir yapı kooperatifi...

B. Aracı tipte kooperatifler: Bunlar yalnızca pahalı aletlere sahiptirler. Zenaatkâr. makina gerektiren ağır işleri yapmaya kooperatife gelir (örneğin marangozluk, kereste kesimi ve torna işleri için). Fakat çoğu zaman evinde çalışır. Bunlar, tarım araçları kullanım kooperatiflerine benzetilebilir.

C. Asıl zenaatkâr kooperatifleri: İş bütünüyle evde yapılır; kooperatif girdileri birlikte alır, bunları satın alması için zenaatkâra kredi açar, onlara modellerin seçimi için bilgi ve yön verir, ürünün birlikte satışını yapar (Tunus’da halı, çanak-çömlek yapımı).

D. İş kooperatifleri: Bunlar sermayesiz işgücü kooperatifleridir. Örnek olarak, Fas’ta 1000 üyeli altı ormancı kooperatifi verilebilir.

Bütün bu kooperatifler, işsiz yada az işi olan büyük yığınların varlığı ve geniş iş alanları açacak hızlı endüstrileşme olanaklarının çok sınırlı oluşu yüzünden, büyük hizmetler görebilirler. Çoğu kez, bu kooperatifler gerçek bir yaşama sahiptirler. Örneğin, meclis çalışmalarına üyeler etkin olarak katılmaktadır.

5. Tarımsal Pazarlama Kooperatifleri

Bu kooperatif biçimi, önce Fransız yönetimince sonra da bağımsız hükümetlerce en çok desteklenen kooperatif biçimi olmuştur. Bunlar, ekonomik yönden en önemli ve ivedilikle kurulması gerekli kooperatifler olarak görünmüştür. Çünkü, yöneticiler soruna özellikle ekonomik açıdan bakmışlardır.

Burada, Kamerun örneğini vermekle yetinelim.

Kakao kooperatifleri (Yaounde'nin güneyinde orman bölgesinde) başarısız olmuşlardır. Çünkü büyük skandallar ortaya çıkmış ve bu kuruluşlar çok siyasallaştırılmışlardır.

Buna karşı, ülkenin batısında (Mongo bölgesi) muz ve kahve kooperatifleri başarılı olmuştur. Sayıları altı olan bu kooperatifler, muzun toplanmasını ve yollanmasını sağlamış ve Le Havre'da bunları vagonlarla satmıştır.

Kahve kooperatiflerinin (Mungo ve Bamileke'de) bir bölümü «robusta» tipi, bir bölümü de «arabica» tipi kahve için uzmanlaşmıştır. Bu kooperatiflerin kabuk çıkarma, ayıklama fabrikaları vardır. Bu kooperatifler, aynı zamanda, gereçleme kooperatifleri olarak da çalışmaktadır. Üreticilere gübre, özel fidanlığında fidan, bitkilerin sağlığını koruyucu ilaçlar vb. sağlamaktadır. Bunlardan biri tarım işletmecilerinin girişimiyle kurulmuştur ki bu durum gelişmekte olan ülkelerde çok seyrek görülmektedir.

Eskiden İngiltere'nin egemenliği altında olan Batı Kamerun'da başarı daha iyi olmuştur. Burada, tarım işletmelerine çok yakın olan küçük köy kooperatifleri onbeş bölgesel birlikte kümeleşmişler ve üretimi planlamışlar, kesim takvimini düzenlemişler, meyveleri taşımışlar ve ihraç etmişlerdir. Bu kooperatiflerin üstünde çok işlevli bir federasyon kurulmuştur. Federasyonun işlevleri arasında girdilerin sağlanması, merkezi dayanışma fonları kurulması, eğitim girmektedir. Bu kooperatifler, bölgesel yardımcıları olan bir yönetici (registrar) tarafından denetlenmektedir. Bu denetim, muhasebe üzerinde çok sıkıdır ve bir çeki geri çevirebilir. Yöneltilme pratikleşmiş ve iyi yönetim anlayışı kooperatifçilerde yerleştirilmiştir.

6. Kredi Kooperatifleri

İngiliz Afrikasındaki gelişimin tersine, Fransız Afrikasında kredi kooperatifleri yakın bir geçmişe kadar savsaklanmıştır.

Oysa, bu kooperatifler, köylüyü tefecilerden kurtarmak ve Devletin çeşitli kooperatiflere verdiği kredilerin daha iyi kullanılmasını ve daha iyi geri ödenmesini sağlamak için gereklidir. Bu kooperatifler, borç alanın sorumluluğunu duymasında büyük bir eğitici değer kazanabilir. Bunların yönetimi, pazarlama kooperatiflerinin yönetiminden daha kolaydır.

Kredi kooperatifleri, Kamerun'da büyük bir gelişme göstermişlerdir. Sayıları 3.000'e ulaşmıştır. Bunlar aynı etnik ve mesleki kümeden 7-30 kişinin üye olduğu küçük kuruluşlardır. Bu üyeler, sermayeyi oluşturmak için para vermeyi yükümlenirler.

Bu kooperatifler, Kamerun Kalkınma Bankasından kredi almaktadırlar. Üyelerine, herbirinin yatırdığı sermaye payının on katına kadar borç verebilmektedirler. Bunlar kısa ve orta vadeli borçlar olarak verilmektedir. Ancak, söz konusu borç, para olarak değil mal olarak verilmektedir ve bu malların iyice belirlenmiş ve tarım için yararlı olması gereklidir: Zararlılara karşı ilaç, gübre vb. serpme araçları, saban, öküz, vb.; ya da tarım işçilerinin ücretlerinin ödenmesi biçimlerinde... Bu kooperatiflerde güçlü bir dayanışma kurulmuştur: Borç verilmesinin yönetim kurulunca ve genel kurulca kabul edilmesi gerekmektedir. Bütün üyelerin birlikte sorumluluğunu içeren dayanışık güvence, borç verilmesinde rol oynamaktadır.

Borçların geri ödenmesi açısından sonuç kötü olmuştur. Fakat, bu durum büyük ölçüde son yılların siyasal olayların sonucudur: Bu kooperatiflerin büyük çoğunluğunun bulunduğu Bamileke'de iç savaş. Bu iç savaş sırasında, terörizm, köylerin birleştirilmesi, tehlikeyi göze almaksızın tarlaya gitme olanağının bulunmayışı bu sonucu doğurmuştur. Borçların geri ödenmeyişi yüzünden, Banka, kredileri kesmek zorunda kalmıştır.

7. Çok Yönlü Köy Kooperatifleri

Günümüzdeki eğilim, sağlam bir yapıya sahip olan sosyal hücrelerin birlikte yaşama duygularına dayanmaktadır. Bu sosyal hücre, bir çok bölgede köydür. Gerçekten, köyde üyeler (sosyal hücrenin üyeleri) birbirlerini tanımakta, iyi duygularla birbirlerine bağlanmakta ve karşılıklı güven duymaktadırlar.

Daha ilerde göreceğimiz gibi, çok yönlü köy kooperatifleri kurulmasına çalışılmaktadır.

IV. AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE KOOPERATİFÇİLİĞİN SORUNLARI VE ZORLUKLARI

I. Sosyolojik Sorun

Çok güçlü ortak eylem ve halkta yarattığı dayanışma anlayışıyla, geleneksel toplum yapısı, kooperatifçiliğin gelişmesine bir anlamda elverişlidir. Fakat bu elverişlilik sanıldığından ve umulduğundan daha azdır.

Profesör **Granger**'in belirttiği gibi, başarılı olsaydı kooperatifçiliğin aşacağı, kalkınmanın karşılaştığı «sosyolojik engeller o denli güçlüdür ki kooperatifçilik bu engelleri aşamamış, tersine bu engeller kooperatifçiliğin direncini kırmıştır».

Gerçekten, bu toplumlar gelenekçi ve geriye dönük düşünce sahibidirler. Köy düzeyinde, ortaklık duygusu özellikle gelenekler, dinsel yaşam, çeşitli bayramlar söz konusu olduğunda vardır. Ancak, ekonomik yaşamda bu duygu çok seyrek görülmektedir. Ekonomik yaşamda ortaklık duygusu iki durumda görülmektedir: Ekonomi çok ilkel ya da ortak ambarlar varsa. Bu varsayımlar dışında ortaklık duygusuyla karşılaşmamaktadır.

Ayrıca, geleneksel toplumlar çok dar coğrafi sınırlar içinde bulunmaktadır ve çoğu kez birbirleriyle savaşmaktadırlar. Örneğin, tribal dayanışma, yapıcı bir görev için olmaktan çok düşmana karşı bir dayanışmadır. Sonuç olarak, aynı sosyal topluluğun üyeleri arasında kooperatifler kolayca kurulabilmekte fakat genişletilmeleri gerektiğinde büyük psikolojik güçlüklerle karşılaşmaktadır. Sözelimi, Ekvator Afrikasında birbirleriyle az ya da çok çatışma içinde olan birçok ırk vardır ve kooperatifler ancak bir klanın ya da tribünün işi olarak kalmakta, bu yüzden yeterli büyüklüğe ulaşmamaktadır. Batı Afrika'da kooperatifçiliğe politika karışmıştır. Her parti kendi kooperatifini kurmak istemekte, bu yüzden kooperatifler küçük rakip kuruluşlar durumuna girmektedir. Lübnan'da, tarikatların aşırı çokluğu ve halkın küçük dinsel topluluklara bölünmüş olması aynı sonucu doğurmuş ve kooperatifçiliğin gelişmesinde büyük gecikmeye yol açmıştır. Hindistan'da kooperatiflerin yönetimi genellikle yüksek kast üyelerine ya da kır kooperatiflerinin yönetimi kentlilere verilmiştir. Sempatı eksikliği ve köylülerde uyanan bağımlılık duygusu başarısızlık sonucunu doğurmuştur.

Bununla birlikte, kooperatifçilik duygusu yeterince güçlüyse bu güçlüklerin üstesinden gelinebilir.

Bazı ülkelerde, mülkiyet rejimi, yarıcılarının ve hemen hemen köle durumunda bulunan köylülerin sömürülmesine yol açmakta, bunların kurucuları kooperatiflerin gerçekleştireceği ilerlemeler de toprak sahiplerinin yararına sonuç doğurmaktadır. Böyle durumlarda, bir toprak reformu, kooperatiflerin varlığının ve etkililiğinin koşulu olmaktadır.

2. Psikolojik Sorun

Bu az gelişmiş halklar, olgunlaşmamış olmaları nedeniyle, modern yaşamın gereklerine hazır değildir. Gönüllerinin zenginliği bu iş için yeterli olmamaktadır.

Bu açıdan belli başlı eksiklikleri şunlardır:

— Yönetim konusunda bilgisizlik ve deney eksikliği; «ekonomik hesap» konusunda yetenek eksikliği. Bir örnek verelim: Bazı Fildişi Sahili köylüleri, kooperatife 10.000 frank yatırınca kooperatifin 6 ay sonra kendilerine 100.000 frank vereceğini sanmışlar. Uğradıkları hayal kırıklığı köylüleri kızdırmış ve kooperatifçiliğe kuşkuyla bakmaya başlamışlardır.

— İleriye görememe, bunun sonucu da tasarruf duygusunun yokluğu. Bu yüzden, kooperatife kaynak birikiminin gerekliliği, kişiye ve aileye sağlayacağı yararlar anlaşılammaktadır. Ayrıca, uzun dönemde, ülkenin gerçek ekonomik bağımsızlığını yalnızca ulusal tasarruf sağlayacaktır.

— Yokluğun, terkedilmişliğin, bilgisizliğin sonucu olarak (yada Madagaskar'da olduğu gibi, iki yüzyıl süren çok güçlü bir yönetimin etkisiyle) ortaya çıkan olacağa boyun eğme, pasiflik, bazen de fatalizm.

— Direnme gücü eksikliği. Kooperatifin kuruluşu sırasında güçlü bir istek duyulmakta, ancak ilk güçlükte cesaretsizlik içine düşülmekte, ilk hayal kırıklığında kooperatiften ayrılma isteği ortaya çıkmaktadır.

— Sorumluluk duygusu eksikliği. Bu duygu geleneksel sosyal görevlerde vardır fakat kooperatifçilik eyleminin yenmek zorunda olduğu yeni durumlar ve sorunlar karşısında yoktur. Bunun sonucu, örneğin, kooperatif ortağı olmanın gerektirdiği ödevler yapılırken, ödevler tam zamanında yapılmamaktadır. Borç olarak verilen paranın armağan olmadığını, geri ödenmesi gerektiğinin anlaşılmasında güçlük doğmaktadır. Aile dayanışması duygusunun ahlaki yönden ticari ahlak duygusundan daha üstün olduğu düşünülmektedir (insancıl bir acı muhasebe rakamlarındaki bir hatadan daha önemli değil midir?). Bu düşüncenin sonucu, aile dayanışması duygusu ağır basabilmekte, kasadar bir akrabasına yardım etmek için hırsız olabilmektedir.

— Girişim eksikliği. Bir köyde kooperatif kurulması çoğu kez yerel şefin kararına bağlıdır. Şef olumlu davranırsa halk onu izleyecektir.

— Bazen kooperatifçilik ruhunun bütünüyle eksikliği. İşte Afrikanın ortasında bir balıkçı kooperatifi örneği: K. etnik grubu üyeleri balık avına çıkmaktan yavaş yavaş vazgeçmişlerdir. Nehrin çeşitli kesimlerinde balık avlama haklarını M. etnik grubu üyelerine bırakmışlardır. Bunlar başka bir bölgeden gelmekte ve daha geri durumda bulunmaktadır. K. etnik grubu üyeleri M. etnik grubu üyelerinden para almakta, balığı çok ucuz fiyata satın almakta ve kendi adlarına kooperatife satmaktadırlar. Böylece, açıkta kazanç sağlamaktadırlar. Balıkçı kooperatifi araçlar kooperatifi durumuna girmiştir.

Bu çözümlmeyi yaptıktan sonra hemen belirtmemiz gerekir ki bu eksikliklerin çoğu başka halklarda, özel olarak Fransızlarda ve genel olarak da Latinlerde vardır ya da var olmuştur. Aradaki fark nitelik farkı değil nicelik farkıdır ve eğitim farklılığından ortaya çıkmaktadır. Demek ki, bu eksiklikler yığınlık nedeni olarak görülmemelidir. Aslında, yukarıda saydığımız eksiklikleri kooperatifçilik uygulaması gidermektedir.

3. Kooperatifsel Örgütlenme Tiplerinin Uyarlanması (Adaptasyonu) Sorunu

Bu halkların gereksinimlerine ve olanaklarına uygun kooperatif tiplerinin bulunması gerekmektedir.

Kooperatifçiliğin gerçek niteliğini anlayamama yüzünden birçok yanlış yapılmıştır. Bu yüzden de özellikle Fransız Afrikasında birçok başarısızlığa uğranmış, kooperatifçilik düşüncesinin başarısı zarar görmüştür.

Örneğin, kooperatifçiliği, yöneticiler Devletin yararlı eyleminin devamı olarak, politikacılar prestij ve etki aracı olarak, köylüler yardım ve yardımlarla karıştırdıkları kredi alma fırsatı olarak, tüccarlar da mali avantajlar ve kredi sağlamak için bahane olarak değerlendirmişlerdir. Tefeci tüccarın kooperatife sızdığı ve onu kendi yararına işlettiği sık sık görülmüştür.

Batı Avrupada geliştirilen kooperatif biçimlerinin az gelişmiş halkların yerel gereksinimlerini tam olarak karşılaması ancak bir rastlantı olabilir. Oysa, bu gereksinimlere uygun biçimi önceden yaratmak da olanaksızdır. Demek ki, önce batı kooperatifçilik modellerini uygulamak yanlış değildir: Deneysel yapabilmeyenin, yapılması ve yapılmaması gerekenin anlaşılmasının tek yolu budur.

En uygun biçimin bulunmasında kullanılacak tek yöntem belki de **birbirini izleyen el yordamıyla araştırmadır**. Avrupalılar, uzmanlar, gelişmiş yerliler araştırmalarına başlayabileceklerdir. Fakat, ekonomik açıdan geleceklerini ellerine almasını sağlayacak örgütlenmenin niteliklerini belki de köylüler, alt tabaka Afrikalıları bulacaktır.

Şimdi, deneylerden önemli bir ders çıkmıştır. Yalnız başına kredi kooperatifi yeterli olmamaktadır. Çünkü, köylü henüz geri ödemenin gerekliliği duygusuna sahip değildir; çok fakir olduğundan aldığı krediyi tüketime harcama eğilimi fazladır, bunu geri ödemesi zor olmaktadır; kredi onu, borcunu ödeyebilir duruma getirmeye yetmemektedir. Öte yandan, yalnız başına pazarlama kooperatifi köylüye, verimini nicel ve nitel olarak arttırarak işletmesini iyileştirme olanağını çok az sağlamaktadır. Fakat kredi ve pazarlama kooperatifleri birlikte kurulursa daha etkili olmaktadır. Çünkü, avansların geri ödenmesi kendiliğinden sağlanmaktadır: Köylü aldığı

avansı para olarak ödemedi kooperatif bunu ürün üzerinden almaktadır. Ayrıca, dayanışma daha sağlamdır; kredi için gerekli birlikte güvenceyi yaratmaktadır; köylünün kooperatifin öbür işlevlerine karşı davranışı üzerinde etkili olmaktadır; köylüyü daha disiplinli kılmaktadır.

Öte yandan, yeni bir yönelimin ortaya çıktığı görülmektedir. Asya'da ve şimdi de Afrika'da, kooperatiflerin hâlâ sağlam bir sosyal hücre olarak varlığını sürdüren köy temeli üzerine örgütlenmesi düşünülmektedir. Fakat, bu kooperatiflerin amacı yalnızca ekonomik olmayacak, eğlendirici ve sosyal amaçları da olacaktır. Çünkü, prestij gereksinimi çok büyüktür ve örneğin Afrikalı insan ekonomik olanı insancıl olandan ayırmaya yatkın değildir. Bu kooperatifler, kişinin birçok kuruma birden üye olması sakıncasını gidermek için, çok yönlü olacak fakat köy kooperatifi ekonomik olarak uzmanlaşmış üst derecedeki kooperatife üye olacaktır. Birçok ülkede kooperatif denemesi bu yola girmiş bulunmaktadır.

4. Mali Sorun:

En büyük zorluk gerekli sermayeyi bulmaktır. Bu olmadan kooperatif fazla bir şey gerçekleştiremez. Oysa, yerel tasarruf, gelirin azlığı ve halkta tasarruf duygusunun yer etmemiş olmaması nedenleriyle yetersizdir. Yabancı özel sermaye ise elbette bu alana yönelmeyecektir. Çünkü sağlayacağı kazanç çok önemsizdir. Böyle olunca, kamu iktidarlarının kredi açması gerekmektedir. Fakat bu durum, kamu iktidarlarının kooperatiflerin eylemini denetlemesini içerir. Bu, üzerine eğilmemizi gerektiren önemli bir sorundur.

5. Devletin Rolü ve Kooperatifin Bağımsızlığı Sorunu:

A. Devletin Rolünün Önemi:

Avrupa'dan farklı olarak, az gelişmiş halklar arasında, kooperatifçilik hiçbir zaman halkın kendiliğinden yarattığı bir şey olmamıştır. Çoğu kez, kooperatifçilik yukardan aşağıya bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Kooperatifler **kamu iktidarlarının girişimiyle kurulmuştur** ve onların **sıkı bir denetimi altında bulunmaktadır**. Demokratik olarak değil fakat atanmış memurlarca yönetilmektedir.

Bu durumun nedenleri açıktır: Temelde girişim yetersizliği, sermaye yetersizliği (bunu ancak Devlet sağlayabilir). Ayrıca, devletler, günümüzde ekonomik ve sosyal planlar hazırlamak ve uygulamak zorundadırlar. Bu planlar içinde, kooperatifsel kalkınmaya bazen büyük bir yer ayırmaktadırlar.

Otorite sahiplerinin ve memurların halkı hor görme ve güçlü olma isteğine dayanan içgüdüsel bir davranışlarını da eklemek gerekir. Etkililik-

lerinden vazgeçmeye hazır değildirler ve kooperatifleri bağımlı bir durumda tutmaktadırlar. Bu davranış sömürgecilerde çok açıktır. Fakat, bazen bağımsızlıktan sonra da memurlarda görülmektedir.

B. Devletin Rolünün Bellibaşlı Yönleri:

Devletin bu rolü karmaşıktır.

a) Devletin, köylünün özgürleşmesi için gerekli ilk önlemleri alması çoğu kez kaçınılmazdır. Örneğin, aşırı borçlanmanın ortadan kaldırılması yada zorunlu olarak azaltılması.

b) Aynı şekilde, toprağın bölüştürülmesi yada toprak mülkiyetinde başka değişiklikler yapılması gerekebilir. Bunlar yapılmazsa, köylü baştan cesaretsizliğe düşecektir.

c) Devlet genellikle kooperatiflere yardımda bulunur. Bu yardım, genel olarak merkez bankasınca dağıtılan sübvansiyon ve özellikle kredi biçimindedir.

Bu yardımın en iyi verilmiş biçimi, Devletin yaptığı yardım oranında kooperatifin sermayesine katılması, yönetim kurulunda temsil edilmesidir. Kooperatif Devletin payını ödedikçe, Devletin yönetim kurulunda temsili de son bulacaktır.

d) Devlet, bazen, kooperatiflere bazı ekonomik işlevlerini aktarabilir, onlara tekel tanıyabilir.

e) Kooperatifçilik bilgisini broşürler, belgeler yayınlayarak, öğretim yaparak yaymak Devlete düşen görevlerdir. Kooperatifçilik öğretimi, çocukların eğitilmesinden (okul kooperatifleri) yönetici kadroların yetiştirilmesine kadar bütün düzeylerde yapılmalıdır.

f) Devlet, girişimleri destekleyebilir, yol gösterebilir, öğüt verebilir, muhasebe ve maliye konularında kooperatifleri denetleyebilir. Bu denetim, kooperatiflerin gerçek kooperatifler olarak kalmalarının sağlanmasında da etkili olabilir.

Bu işlevlerin bir bölümü, gelişmiş ülkelerde, kooperatif federasyon-jarınca yerine getirilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde, Devletin bu işlevleri yerine getirebilmesi için merkezi servisler, Hatta Hindistan'da, Pakistan'da. Birmanya'da olduğu gibi bir bakanlık kurması gerekir. Ayrıca gezici danışmanların da bulunması gerekir.

C. Devletin Karışmasının Tehlikeleri:

Bu karışma, yabancı bir kuruluşun bir kooperatifin iyi işlemlerini sağlayabileceği izlenimini yaratmaktadır. Köylüde yanlış bir kooperatifçilik

düşüncesi oluşturmaktadır. Gerçekten, köylülerin Devletle ilişkileri vergi vermek yada zorunlu işleri yapmak, açlık yada kuraklık sırasında yardım almak üzere kurulmaktadır. Bu yüzden, Devletin giriştiği ve memurlarca yürütülen her eylem köylülerce ya karşılıksız bir yardım olarak değerlendirilmekte yada kuşkuyla karşılanmaktadır. Böyle olunca, kooperatifçilik, bağımsızlıktan önce «beyaz işi», bağımsızlıktan sonra da «yönetim işi» olarak görülmektedir. Bu değerlendirme, köylüler açısından, bir pasif direnme davranışı ortaya çıkarmaktadır. En azından, köylüler, gerekli çabayı kendiliklerinden göstermemektedir.

Nairobi'de 1959 yılında düzenlenen kooperatif eğitimi derslerinde, Afrikalı öğrencilerin, kooperatifçilik düşüncesini benimsedikleri fakat (özellikle Fransızca konuşan öğrencilerin) kooperatifin yardımını Devletin yardımından ayıramadıkları belirtilmektedir.

Bu ivedi güçlükleri yenmek için, çoğu kez Devlet gelişmeyi hızlandırmaktadır. Böylece kooperatifçi yetiştirmeden kooperatif kurulmakta, pahalı başarısızlıklara uğranmakta, bunlardan da kooperatifçilik düşüncesi zarar görmektedir.

Hatta bazen, Devletin karışması sonucu, kooperatifçilik siyasal amaçlar için, oy toplamak için kullanılmaktadır.

D. Bu Durumun Aşılmasının Yolları :

Devletten yardım gören ve onun vasiyeti altında olan kooperatifçiliğin geçici bir çözüm olduğunu, bu geçici çözümün, bir yanda sefalet, az beslenme, ekonomik kalkınma sorunlarının ve bunlara bağlı olarak siyasal sorunların ivedilikleri ile öte yandan temelden gelen ve buyüzdten sağlam ve geçerli olan kooperatifsel kalkınmanın kaçınılmaz yavaşlığı arasındaki dramatik kavga yüzünden gerekli olduğunu kabul etmek gerekir.

Bu durumu aşabilmek için aşağıdaki yönlerde davranmak gerekir.

a) «Kooperatifçilik danışmanları»nın rolü iyi tasarlanmalıdır. Bunlar İngiliz «registrar»ları değerinde olmalıdır. Yönetim (Devlet yönetimi) **yapmamalı,yapmayı buyurmamalı fakat yapmaya yardım etmelidir.**

b) Yönetimin rolü Devletten çok kooperatiflere bağımlı olan **kooperatif federasyonlarına** (bu kuruluşların yaşayabilir ve yetenekli duruma gelmeleri ölçüsünde) aktarılmalıdır. Bu uygulamanın örneği Porto-Riko'da görülmektedir. Hükümetin kooperatifçilik eğitimi servisleri kooperatif harekete aktarılmış, kooperatifçilik bakanı kooperatifçilikte ikinci derecede işlev sahibi olmayı kabul etmiştir.

c) Kooperatif öncesi kuruluşlar, köylülerin yetenek kazanması ölçüsünde yerlerini yavaş yavaş gerçek kooperatiflere bırakmalıdır.

d) Kooperatifçilik «toprakтан hareket etmelidir». Bunun için inanmış ve gönül vermiş, köyde yaşayan, köylülere güvenen ve onların kooperatifçiliğe girişimlerini sağlayan kişiler gereklidir.

Hintli Profesör Saxena da, Devletin kooperatifçilikten aşamalı olarak çekilmesi için, aynı doğrultuda bir proje hazırlanmıştır.

a) Kişilerin ve özellikle yönetici kadroların yetiştirilmesi için uzun bir pedagojik hazırlık.

b) Borçlanmalar konusunda olmasa bile yeterli bir öz sermaye oluşturarak kooperatifçilik hareketinin mali özerkliğini sağlamak.

c) Memurların direncini aşmak. Çünkü, memurlar, gerekli olan bu değişikliğe karşı çıkacaktır. Eğitimi olmak, yönetilenleri kendi işlerini yönetmeye hazırlamak ve böylece memurların kooperatifçilikten kendiliklerinden el çekmelerini hazırlamak kolay değildir. Bunun için büyük fedakarlık gereklidir. Bu yüzden, bu memurların ya yönetim örgütü içinde ya da kooperatif hareket içinde başka görevlere yerleştirilmeleri uygun olur.

6. Kooperatifçilik Eğitimi Sorunu:

Günümüzde, çok sayıda örgüt Üçüncü Dünya Ülkelerinde kooperatifçiliğin geliştirilmesi için çaba harcamaktadır: Uluslararası Çalışma Örgütü, Uluslararası Kooperatif Birliği, F.A.O., Uluslararası Tarımsal Üreticiler Federasyonu. Bu kurumlar, Üçüncü Dünya Ülkelerine uzmanlar yollamakta, bu ülkelerde propoganda çalışmaları yapmakta ve eğitimi örgütlemektedirler. İsviçre tüketim kooperatifleri Dahomay'de bu tür bir eyleme girişmişlerdir. Fakat bütün bu eylemlerde bir eşgüdüm eksikliği görülmektedir.

Kalkınmakta olan ülkelerdeki kooperatifçilik eğitimi Avrupa'da olduğundan temelde ayrı değildir. Fakat başlama noktası farklıdır. Avrupa insanı aşırı bireycidir, ona dayanışmayı öğretmek gerekmektedir. Afrikalı insan geleneksel topluluklarda erimiştir, ona aşırı bireycilik değil fakat belirli ölçüde kişiliğini kazanmasını öğretmek gerekmektedir.

Kooperatif eğitiminin görevi çifttir.

A. Yönetici Kadroların Yetiştirilmesi:

Bu kadroların maliye, muhasebe, yönetim, ticaret, ekonomi vb. alanlarında yeteneklerinin geliştirilmesi ve bunlarda kooperatifçilik ruhunun yaratılması gerekmektedir.

İki nokta çok önemlidir:

Namussuluk: Üçüncü Dünya Ülkelerinin büyük gereksinimi doğruluktan ayrılmayan memurlar ve politikacılar gibi doğruluktan ayrılmayan kooperatif muhasebecisi ve yöneticisine sahip olmaktır.

Hizmet ruhu: Yerine getirilmesi istenen önemli işlevleri ve verilen yetkileri kişisel çıkar ve yarar kaynağı olarak değil fakat halkın hizmetine kendini adanmak için verilen bir ödev olarak değerlendirmek.

Şimdiden çok sayıda öğretim kurumu geliştirilmiştir: Okul, enstitü, seminer, staj vb..

Bununla birlikte, bütün bu çabalar yetersiz kalmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde, temeli oluşturan köylüyle yeterince eğitimden geçmiş insanlar arasında büyük bir fark vardır. Bu yüzden, kooperatif yöneticisi olarak yetiştirilen kimselerin temelle ilişkiyi yitirdikleri ve kentlere kaçtıkları, yüksek derece yöneticiliğine ve hatta politikaya yöneldikleri görülmektedir. Ayrıca, şimdiye dek kooperatiflerin geliştirilmesiyle görevli yönetim servislerinin memurlarının yetiştirilmesi için çok çalışılmış fakat kooperatiflerin sorumlu yöneticilerinin yetiştirilmesi savaşılanmıştır. Demek ki, başka şeyler yapmak gerekmektedir.

B. Temelin Yetiştirilmesi :

Kooperatifçilerin kooperatifler kurulmadan önce yetiştirilmesinin uygun olacağı sık sık söylenmektedir. Afrika'da bunun tersi yapılmıştır ve birçok başarısızlığa uğranmıştır. Fakat, temelin yetiştirilmesi yönetici kadroların yetiştirilmesinden çok daha zordur. Kırsal halkına yaklaşmak onların dilini konuşmayı gerektirmektedir. Bu bir halk eğitimi sorunudur. Kooperatifçiliğin ilkelerini ve yararlarını soyut bir biçimde öğretmek boş bir çaba olacaktır. Eğitiminin köye gelmesi, orada onbeş gün yada daha fazla kalması, sonra da sık sık köye uğraması gerekmektedir.

Temelin kooperatifsel eğitiminin amaçları yukarıda açıklanan psikolojik engellerin çözümünde bulunmaktadır.

Elbette, hâlâ değişime, ekonomik yaşama, ekonomik hesaplamalara kapalı bir ekonomide yaşayan insanların eğitilmesi söz konusudur.

Fakat, özellikle söz konusu olan insanı uyandırmaktır. Onu içinde bulunduğu «boş verme»den, ilgisizlikten, umutsuzluktan, geleneklerin aşırı baskısından kurtarmak gerekmektedir. Ona, şeylerin başka türlü olabileceğini; ilerlemenin olanaklı olduğunu; yalnız yapmasa bile başkalarıyla birlikte kendi geleceğini iyileştirebileceğini göstermek gerekmektedir. Onu yeniliklere açmak, onun kendi kendine güven duymasını sağlamak gerekmektedir.

İleriyi görmeme duygusunun yerine geleceğin göz önünde tutulması ve direnme duygusunu yerleştirmek gerekmektedir.

Eşyanın tesliminde, satın almada, borç ödemede istenen bir disiplini öğretmek gerekmektedir.

Halka anlatmak gerekir ki, «refah halka verilen bir şey değil, kişisel istek gücüyle elde edilen ve korunan bir şeydir». Söz konusu olan, «kır toplumlarında statik mantalite yerine dinamik mantaliteyi yerleştirmektir» (R. Gandarme).

Bir sözcükle, kişisel sorumluluk duygusunu yaratmak ve geliştirmek gerekmektedir.

Günümüzde çoğunluğun yöneldiği düşünce «toplum kalkınması» düşüncesidir ve bu «kırsal canlandırma» aracıyla gerçekleştirilmektedir.

Kırsal canlandırma, kamu iktidarlarının eylemine dayanan, genellikle kırsal küçük topluluklara yönelik bir kitle eğitimi hareketidir. Bu eylem, halkı dürtmeyi, onu ülke yaşamına katmayı, onu gereksinimlerinin, olanaklarının, sorumluluklarının bilincine ulaştırmayı amaçlar. Bu öz olarak bir eğitim eylemidir ve düşünceleri yukardaki anlamda değiştirmeyi amaçlar. Bu eylem, maddi, sosyal ve kültürel düzeyini yükseltmek için halkı ortak çabada bulunmaya hazır duruma getirmektir. Bu amaç doğrultusunda, halk ortak bir yarar sağlayacak bir eyleme itilir. Örneğin, halk ortak çalışmaya bir yol, toplantı salonu, okul, depo yada ortak amaçlı başka bir yapı yapmaya özendirilir. İş ortaklaşa yapılır ve çocuklarla birlikte bütün köy halkı bir bayram havası içinde harekete geçirilir.

Bu ortak çalışma ilerleme zevki, ortak eylem alışkanlığı, yeni dayanışma biçimleri duygusu yaratır. İlerde militan, sorumlu ve şef olacak yetenekli, dinamik insanları ortaya çıkarır. Yeterince uğraşı olmayan halklar böylece işe koyulurlar. Bu onlara geleneksel olmayan yeni biçimlerde ortak eylem ve dayanışma alışkanlığı kazandırır. Böylece gerçek kooperatiflerin kurulması için ortam hazırlanmış olmaktadır.

Örneğin, gerçek bir önder olan Belçikalı Georges Mouton Haiti'nin bir köyünde çalışmıştır. Önce, köylülere sebzelerini yetiştirmeyi öğretmiştir. Sonra, kentin (Port-au-Prince) pazarına bu sebzeleri satmaya giderek nasıl para kazanacaklarını öğretmiştir. Gelirlerinin artışı, onları konutlarını iyileştirmeye, değiştirmeye itmiştir. Sonra sıra aletlerinin, tarımlarının iyileştirilmesine, yol yapımına vb. gelmiştir. Önemli olan işbirliği, karşılıklı yardımlaşma ve yenilik düşünceleri böylece yaratılmıştır.

Fakat, bu tür pilot denemeler dışında, harekete geçirilmesi istenen köyün dilini konuşan ve kendisi de köylü olan kişilerin yetiştirilmesi uygun olur.

Ortak eylem alışkanlığı, gelişmeye açılma yeni bir düşünce yaratır ki bu kooperatif düşüncesidir. Bu düşünce yaratıldığında gerçek kooperatifler kurulabilir. Kooperatifler de yeni düşünceyi sağlamlaştıracak ve kırsal canlanmayı güçlendirecektir.

V. SONUÇ

Birkaç Eylem Kuralı Taslağı:

Üçüncü Dünya ülkeleri, kooperatifçiliği yerleştirmek ve geliştirmek için, bütün bu güçlükler ve sorunlar karşısında, en iyi yöntemleri ve en iyi eylem kurallarını araştırmaktadır.

İşte Profesör Granger'in ortaya koyduklarından sonra, birkaç yönerge.. Bu yönergeler, kırsal canlandırma yada başka kooperatifçilik eğitimi sonucu ortamın hazırlanması ölçüsünde başarılı olacaktır.

1. Özellikle başlangıçta, çok hızlı gitmek istenmemelidir. Kooperatifin niteliğini anlayan yetenekli kişiler yetiştirmek gerekmektedir. Bu da hızlı yapılamaz. Kooperatifçi yetiştirmeden kooperatif kurulması, kooperatifçilik düşüncesini zarara uğratan ve kooperatifçiliğin gelişmesini geciktiren başarısızlıklara yol açar.

Kooperatif öncesi bir aşamadan geçilmesi, kişilerin yetiştirilmesi ve kişi kümelerinin kooperatifçiliklerinin gerçekliğinin denenmesi için (çünkü, yalnızca kredi almayı amaçlayan yalancı kooperatifler, altı ay olabilecek bu deneme süresinin bitiminden önce çözümler) iyi olmaktadır. Bunun için kişiler Yerli Yardımlaşma Kurumları gibi büyük yönetsel aygıtlarda kümelenmemeli, sınırlı amaçlı küçük derneklerde kümelenmelidir. (dayanışık borç alıcılar derneği, küçük ürün toplama kümeleri gibi).

2. Eldeki insanları ve kredileri bütün ülkeye dağıtmak yerine, bütün çabayı iyi seçilmiş noktalarda toplayarak bölgelerde çalışılmalı, bütün başarı şansı burada denenmelidir. Kazanılacak başarı sonra hareketi genişletecektir. Çünkü, Marguerite Digby'nin dediği gibi, «iyi başarılmış küçük bir deney, yarı yarıya başarılmış birçok deneyden daha etkilidir».

3. Basit ve az sayıda işlemlerle işe başlanmalıdır. Örneğin, genellikle birbirinden zor ayrılabilen kredi ve pazarlama.

4. Kooperatiflerin gelişmesini, kalkınmayı sağlamak için girişilen öbür eylem biçimlerinden (yatırım, altyapının kurulması, yeni ürün üretimine geçilmesi, insanların yetiştirilmesi, psikolojik eylem) ayırmamalıdır.